

УДК 37.013:374

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-18\(35\)-15](https://doi.org/10.33296/2707-0255-18(35)-15)

КРАВЧЕНКО Ганна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки, адміністрування та спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
ORCID: 0000-0002-2156-3203,
e-mail: innovatica@ukr.net

КОССОВА-СІЛІНА Галина, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, ORCID ID: 0009-0009-2451-1298
e-mail: siolga13@gmail.com

КОСТИНА Анастасія, викладачка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, м. Біла Церква, ORCID ID: 0009-0000-8531-329X
e-mail: anastasiia.kostyna@ukr.net

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О В УМОВАХ ІНСТИТУТУ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У змісті статті обґрунтовано напрями та зміст науково-методичного супроводу розвитку інклюзивної компетентності фахівців професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інституту неперервної професійної освіти. Звернено увагу, що система неперервної професійної освіти надає можливість подолати розрив між здобутою професійною підготовкою педагогів у закладах вищої освіти, що не передбачала формування інклюзивних знань і вмінь. Виконання професійних функцій фахівцями професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання вимагає наявності необхідного обсягу знань та вмінь, втілених у здатність виконувати професійні функції, зважаючи на особливість здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, створюючи умови для розвитку й саморозвитку особистості в умовах інклюзивного освітнього середовища. Наведено результати проведеного дослідження щодо вивчення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання.

Авторами подано організаційно-педагогічну модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О. Організаційно-педагогічна модель розвитку

© Українська інженерно-педагогічна академія

© ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами»

© Кравченко Г., Коссова-Сіліна Г., Костина А.

інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О в системі неперервної професійної освіти має взаємопов'язані між собою концептуальний, змістово-процесуальний та критеріально-оцінний блоки. Запропонована авторська модель розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників надає можливість вирішувати сукупність завдань з питань як формування так і розвитку інклюзивної компетентності. Підготовка фахівців ЗП(ПТ)О (майстрів виробничого навчання, старших майстрів, викладачів професійно-теоретичної підготовки) до впровадження інклюзивного навчання є складною системою взаємодії суб'єктів освітнього процесу підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної професійної освіти, спрямованою на опанування слухачами спеціальних знань, умінь та навичок із теорії і практики інклюзивної освіти.

Проведене дослідження в умовах інституту неперервної професійної освіти дає змогу оперативно реагувати на потреби та запити фахівців ЗП(ПТ)О щодо набуття додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам педагогів і викликам сьогодення.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна компетентність, модель розвитку інклюзивної компетентності фахівця ЗП(ПТ)О, інститут неперервної професійної освіти.

Вступ. З початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, особливої актуальності та нового змісту набула проблема інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Вирішальна роль у процесі розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О належить закладам неперервної професійної освіти. Саме у системі неперервної професійної освіти можна, по-перше, подолати розрив між здобутою професійною підготовкою педагогів у закладах вищої освіти, що донедавна не передбачала формування інклюзивних знань і вмінь, та сучасними вимогами, аргументованими розвитком науки й суспільства; по-друге, сформувати та розвинути навички саморегуляції та стресостійкості фахівців ЗП(ПТ)О, що є умовою збереження психічного здоров'я та якісного виконання своїх посадових обов'язків [10].

Завдяки неперервному характеру професійної освіти, її здатності оперативно реагувати на зміни в суспільстві, педагогічні працівники можуть у

стислі терміни здобути якісні знання, уміння й навички, необхідні для інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами. У цьому сенсі роль неперервної професійної освіти є вирішальною.

Інклюзія – це процес реального включення дітей з особливостями психофізичного розвитку в активне суспільне життя, що однаковою мірою необхідна для всіх членів суспільства [1; 2; 3; 14]. Інклюзія базована на концепції «нормалізації», в основі якої – ідея про те, що життя й побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя всієї громади.

Інклюзивна компетентність потрактована як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як необхідний обсяг знань та вмінь, втілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, інтегрувати їх до середовища освітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; як інтегральна характеристика педагога (учителя, асистента), що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності [1; 2; 3; 11].

Ю Бойчук визначає *інклюзивну компетентність педагога* як «інтегративно-особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи включення їх в освітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації» [1]. Таким чином, інклюзивна компетентність педагогів належить до рівня спеціальних (фахових) компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування інклюзивної компетентності педагогів та осіб, які працюють із дітьми, що мають особливості психофізичного розвитку, була предметом наукового пошуку

С.Альохіної, Ю.Бойчука, О. Бородіної, І. Возняк, І. Демченко, О. Казачінер, І. Романовської, Л. Фальковської, І. Хафізулліної, В. Хитрюк, М. Чайковського, М. Черняєвої, Г. Шайдулліної та інших.

Поняття «інклюзивна компетентність» розглянуто в працях О. Бородіної, Ю. Бойчука, С. Максимюк, Н. Мойсеюк, Т. П'ятакової, І. Хафізулліної, М. Чайковського та інших.

У дослідженнях українських учених (С. Єфіменко, О. Красюкова-Еннс, А. Колупаєва, С. Литовченко, Ю. Найда, Н. Софій, О. Таранченко та ін.) констатовано, що без спеціальної підготовки педагога досить часто не виконують основних завдань із навчання цих дітей, можуть допускати грубі помилки, які завдають шкоди та породжують регрес [8]. Крім того, відсутність задоволення результатами власної роботи суттєво посилює їхнє професійне вигорання й деформацію.

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О на практиці стикаються з необхідністю забезпечення психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді, постраждалої від військових дій (внутрішньо переселені особи; особи, що пережили насильство або психотравмуючу ситуацію; втратили близьких; мають стресову реакцію на події в країні, різноманітні психологічні травми тощо), тобто ця категорія учнів має характеристику «особи з особливими освітніми потребами» [3].

Мета статті полягає у розкритті особливості моделювання системи розвитку інклюзивної компетентності фахівців закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах закладів неперервної професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення *професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання*, кафедрою технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти проведено відповідне дослідження. Респонденти – викладачі професійно-теоретичної

підготовки, майстри професійного навчання, старші майстри закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

У процесі дослідження серед інших, з'ясувалися питання:

- безпосереднє особисте ставлення до філософії інклюзивної освіти;
- уявлення про труднощі, з якими стикається фахівець професійної (професійно-технічної) освіти у роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами;
- ставлення до введення у професійну освіту дисциплін, які забезпечать підготовку до роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами;
- зміст та форми допомоги фахівцям ЗП(ПТ)О з питань технологій та алгоритмів інклюзивного навчання.

Результати дослідження підтвердили висновок про те, що погляди працівників ЗП(ПТ)О на проблему інклюзивного навчання відображають домінуючі суспільні стереотипи сприймання осіб із порушеннями психофізичного розвитку. Найбільш поширеним є стереотип, що інклюзивне навчання безпосередньо зашкодить саме здобувачам освіти з особливими освітніми потребами: їх не будуть розуміти та приймати у колектив однолітків; вони відчуватимуть себе неповноцінними. Лише окремі респонденти розуміють, що ставлення до учнів з особливими потребами не повинно бути стихійним, його потрібно цілеспрямовано формувати [3, 9].

Ще яскравіше виявилися стереотипи та хибні уявлення у відповідях на запитання про труднощі, з якими, на думку респондентів, стикається педагог у роботі з учнями з особливими потребами. Так, близько 25% опитаних вважають, що педагогові не вистачить часу для роботи з такими учням; наголошують на відсутність знань щодо особливостей цієї категорії учнів, певні психологічні труднощі. Деякі респонденти розглядали проблему у площині поведінки і моралі.

Наприклад: не знатиму, що чекати від таких учнів; вони будуть порушувати поведінку та конфліктуватимуть; мені не вистачить терпіння тощо.

Фахівці ЗП(ПТ)О в певній мірі мають сформоване уявлення про актуальність, мету та завдання інклюзивної освіти, але часто не відчують особистісної відповідальності за її впровадження. В більшості респондентів несформована ні емоційна, ні когнітивна готовність до сприймання та навчання здобувачів освіти з особливими потребами.

Водночас більшість опитаних не виявила й різкої категоричності щодо інклюзивного навчання. Навіть негативно налаштовані респонденти усвідомлюють потребу сучасного фахівця-педагога в оволодінні спеціальними знаннями з педагогіки та психології. Про це свідчать відповіді на запитання: «Чи варто вводити до фахової освіти педагога спеціальні дисципліни?» — 76% респондентів вважають, що потрібно.

Майже 80% респондентів погоджуються, що, по-перше, успішність та ефективність інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами залежить від якості фахової підготовки педагогічних кадрів; по-друге, певний рівень сформованості інклюзивної компетентності повинен мати кожен педагог, незалежно від своєї предметної підготовки.

Дослідження дає змогу оперативно реагувати на потреби та запити фахівців ЗП(ПТ)О на набуття додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам педагогів і викликам сьогодення.

У ході розроблення моделі розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О ми звернулися до поширеного методу моделювання.

Моделювання - це створення моделі, абстрагування речей з метою їх розуміння та однозначний письмовий опис речей [9; 14]. Процес встановлення моделі системи також називають моделюванням. Моделювання є важливим засобом і передумовою вивчення системи. Будь-який процес, у якому модель

використовується для опису причинно-наслідкового зв'язку чи взаємозв'язку системи, належить до моделювання [9; 14].

Модель (від лат. *modulus* – міра, аналог, зразок) – це опис об'єкта дослідження (предмета, явища або процесу) будь-якою формалізованою мовою, що складений із метою вивчення його властивостей. Кожна модель являє собою систему компонентів, які містять об'єктивну й достатньо повну інформацію про об'єкт або процес, що вивчається [2]. Модель завжди пов'язана з ціллю і розроблена для певної мети. Модель служить дослідницьким інструментом, який використовується для отримання інформації про ціль, яку саму по собі неможливо спостерігати або виміряти безпосередньо [3, 9].

Організаційно-педагогічна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О в системі неперервної професійної освіти представлено на рис. 1.

Модель утворена трьома взаємопов'язаними блоками: *концептуальний, змістово-процесуальний і критеріально-оцінний*.

Концептуальний блок моделі розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників включає: цільову складову, нормативно-правове і наукове забезпечення. Цільова складова визначає мету і завдання формування інклюзивної компетентності педагогів, є підставою для проектування очікуваних результатів.

Нормативне забезпечення: Конституція України; закони України («Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII), «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»); постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» (2011), «Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні» (2010), відповідні інструктивно-методичні листи МОНУ [3].

Наукове забезпечення утворюють положення андрагогічного, системного, гуманістичного, компетентнісного і особистісноорієнтованого методологічних підходів і принципів: науковості, гуманізації, дитиноцентризму, динамізму, зв'язку теорії з практикою.

Суть *змістово-процесуального блоку* в тому, що зміст післядипломної підготовки педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання має бути спрямований на формування інклюзивної компетентності, а конкретно на розвиток таких її структурних компонентів, як: *мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний і рефлексивно-оцінний*.

Реалізація процесу розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О здійснюється за допомогою комплексу засобів, форм і методів організації діяльності педагогів. Для реалізації мети дослідження передбачено застосування наступних організаційних форм: навчальні заняття (проблемні лекції, лекції-дискусії, лекції з використанням комп'ютерної техніки і мультимедійних засобів, семінарські та практичні заняття), індивідуальна та самостійна робота, дистанційне та заочне навчання, тематичні, фахові та дистанційні спецкурси, аналіз та узагальнення досвіду, наукові дослідження тощо [10].

Найбільш оптимальним у розвитку інклюзивної компетентності є застосування методів навчально-пізнавальної діяльності, а саме: Методи: рольові та ділові ігри, дискусії, мозковий штурм, аналіз професійних ситуацій, тренінги, підготовка презентацій, відеороликів, створення і використання медіа-продуктів тощо [13].

Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів здійснювалася такими засобами: освітні програми, навчально-методичні посібники, тестові завдання, мультимедійний супровід, навчально-методичний комплекс.

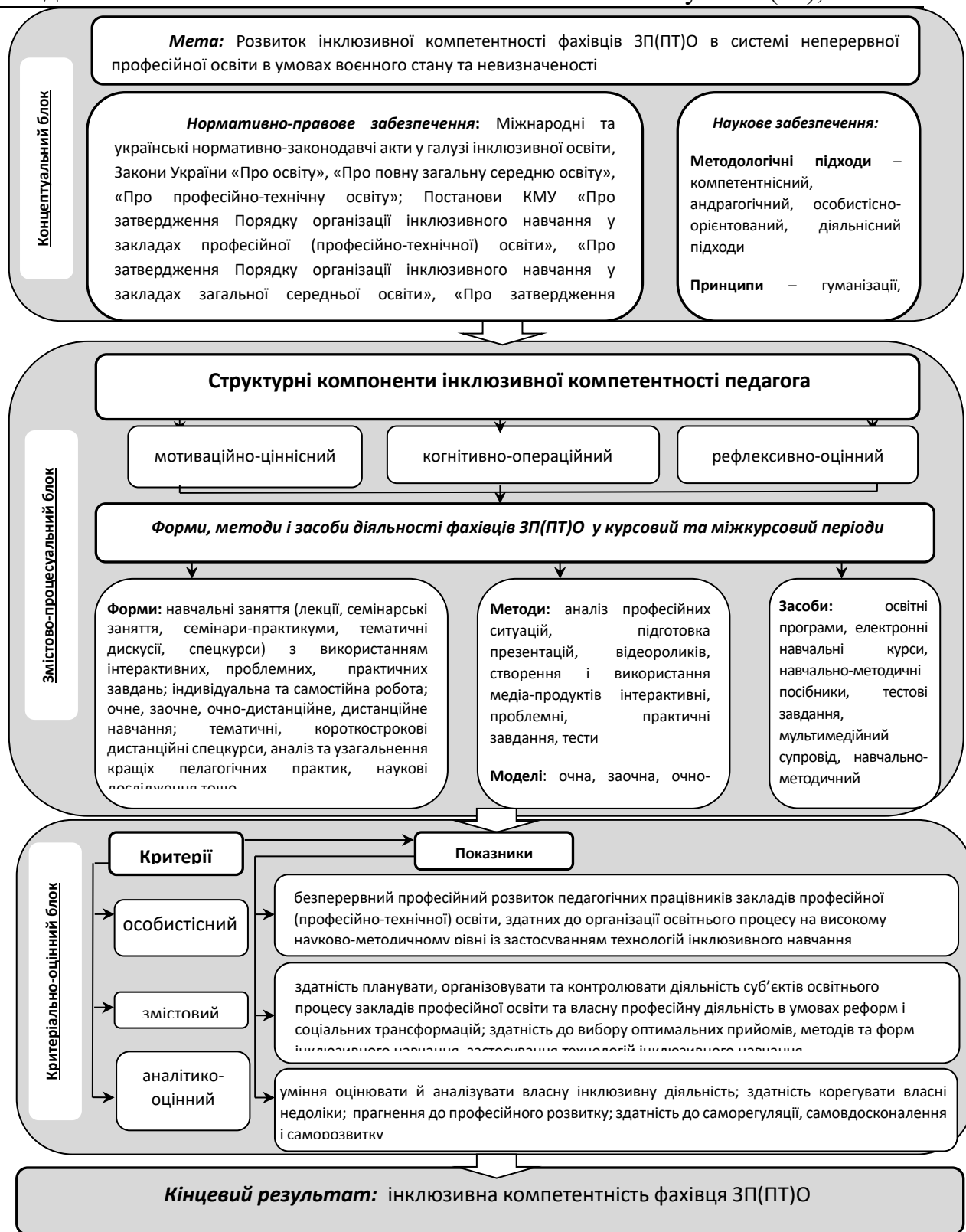

Рис 1. Модель розвитку інклюзивної компетентності фахівця ЗП(ПТ)О

Критеріально-оцінний блок визначає успішність функціонування моделі і пов'язаний із визначенням критеріїв, показників і рівнів сформованості інклюзивної компетентності педагогічних працівників [9; 10].

Результатом реалізації запропонованої моделі є розвиток інклюзивної компетентності педагога.

Запропонована модель розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників дає можливість вирішувати сукупність завдань для виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості педагога, з високим рівнем сформованості інклюзивної компетентності.

Засадничими для методологічної переорієнтації змісту підвищення кваліфікації фахівців ЗП(ПТ)О є Закони України «Про освіту» (2017) [5; 6], «Про професійно-технічну освіту» (1998) [7], Постанови Кабінету Міністрів України №636 від 10 липня 2019 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», № 957 від 15 вересня 2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», №800 від 21 серпня 2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» [15] та інші.

Зокрема, мова йде про особливості та основні напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О: формування у здобувачів освіти знань щодо створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, розуміння особливостей (специфіки) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами; розвиток інклюзивної компетентності [8; 13].

Слід зауважити, що фахівці З(ПТ)О, які мають загально педагогічну освіту, не повинні дублювати зміст підготовки педагогів спеціальної освіти, адже інклюзивне навчання забезпечують насамперед корекційні (спеціальні) педагоги. Водночас фахівці ЗП(ПТ)О є членами команди психолого-

педагогічного супроводу осіб з особливими потребами, які навчаються в освітньому закладі, а це потребує формування відповідної складової їх професійної компетентності [8].

Підготовка фахівців ЗП(ПТ)О (майстрів виробничого навчання, старших майстрів, викладачів професійно-теоретичної підготовки) до впровадження інклюзивного навчання є складною системою взаємодії суб'єктів освітнього процесу підвищення кваліфікації, спрямованою на опанування слухачами спеціальних знань, умінь та навичок із теорії і практики інклюзивної освіти, серед яких: нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного навчання ЗП(ПТ)О, принципи, завдання та сучасні технології інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, технології створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища; розвиток особистісних професійно важливих якостей, які матимуть позитивний вияв стосовно різних категорій здобувачів освіти, залучених до інклюзивного навчання (гуманістичне ставлення, підтримка, допомога, співпраця, навички командної взаємодії тощо) [8; 9; 10].

Зміст електронних навчальних курсів (ЕНК) (таблиця 1) спрямовано на оволодіння фахівцями ЗП(ПТ)О різними організаційними формами інклюзивного навчання, розвиток практичних навичок щодо порядку та алгоритму організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, здійснення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, технологій створення інклюзивного освітнього середовища, принципів універсального дизайну та розумного пристосування [16].

Для слухачів курсів підвищення кваліфікації запропоновані електронні навчальні курси з актуальних в умовах воєнного стану питань профілактики професійного та емоційного вигорання, саморегуляції психічного стану, основ конфліктології тощо .

Таблиця 1

Електронні навчальні курси з тематики інклюзивного навчання

[авторські матеріали 8; 9; 10; 13].

Назва ЕНК	Завдання	Знання, розуміння, розвинені вміння
Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О	- формування усвідомленого розуміння основних положень та концептуальних засад інклюзивної освіти;	Знання і розуміння - основних положень та концептуальних засад інклюзивної освіти; - категоріальності осіб з особливим освітніми потребами;
Інклюзивне навчання. Робота із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами	- підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладів професійної освіти щодо використання технологій інклюзивного навчання в освітній діяльності;	- змісту та особливостей реалізації психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
Забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів з особливими освітніми потребами	- розвиток та удосконалення практичних умінь та навичок роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, формування власної інклюзивної компетентності.	- змісту та особливостей підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; - технологій створення інклюзивного освітнього середовища. Розвинені вміння - застосовувати поетапне впровадження технологій в інклюзивного навчання освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - проєктувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання; - прогнозувати та організувати командну діяльність учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища
Соціально-педагогічна робота зі здобувачами освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти	- оновлення та систематизація знань щодо негативних соціально-педагогічних явищ ЗП(ПТ)О; - підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо діагностики та профілактики негативних соціально-педагогічних явищ	Знання і розуміння - поняття та функцій соціально-педагогічної роботи у ЗП(ПТ)О - засобів діагностики, профілактики та попередження негативних соціально-педагогічних явищ у ЗП(ПТ)О Розвинені вміння - діагностувати ознаки негативних соціально-педагогічних явищ у ЗП(ПТ)О - здійснювати заходи профілактики негативних соціально-педагогічних явищ у ЗП(ПТ)О - мотивувати здобувачів П(ПТ)О до здорового способу життя

<p>Профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти</p>	<p>– оновлення та систематизація знань щодо професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О; – підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо діагностики та профілактики професійного та емоційного вигорання.</p>	<p>Знання і розуміння - поняття та ознак професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О - засобів профілактики професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Розвинені вміння - діагностувати ознаки професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О - застосовувати заходи профілактики професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О</p>
<p>Розвиток психічної саморегуляції як чинник успішної навчальної діяльності здобувачів освіти</p>	<p>- оновлення та систематизація знань щодо розвитку психічної саморегуляції працівників закладів професійної освіти; – підвищення рівня психічної саморегуляції педагогів закладів професійної освіти щодо використання структурно-функціональної моделі розвитку здатності до психічної саморегуляції у освітній діяльності; – проектування освітнього процесу у закладах професійної освіти з використанням вправ релаксації для досягнення внутрішньої гармонії та рівноваги</p>	<p>Знання і розуміння - методів та засобів саморегуляції психічного стану; - структура здатності до психічної саморегуляції та її компоненти; - складові моделі розвитку здатності до психічної саморегуляції; - структурно-функціональну модель розвитку здатності до психічної саморегуляції здобувачів освіти. Розвинені вміння формування навичок ефективної саморегуляції здобувачів освіти</p>

В Електронній бібліотеці НАПН України відкрито окремі ресурси кафедр БІНПО ДЗВО «Університету менеджменту освіти» НАПН України [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/dppm/>]. У репозиторії кафедр в Електронній бібліотеці НАПН внесено 47 ресурсів, 100% з яких повнотекстові і знаходяться у вільному доступі [16].

Важливим засобом засвоєння змісту програм підвищення кваліфікації викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання, старших майстрів закладів професійної (професійно-технічної) освіти є самостійна навчальна діяльність, яка організовується і всебічно забезпечується за будь-якої форми навчання, на всіх етапах підвищення кваліфікації.

Випускна робота є однією з форм самостійної творчої навчальної діяльності педагогічних працівників. Вона спонукає вивчати науково-методичну

літературу, нормативні документи та передовий педагогічний досвід, сприяє формуванню компетентностей по роботі з літературою, вчить аналізувати теоретичні і фактичні дані практичного досвіду [16].

Випускна робота є не лише певним етапом в оволодінні науковими знаннями, але й передбачає оволодіння навичками дослідницької роботи з використанням набутих знань. Виконання підсумкової випускної роботи є обов'язковим компонентом самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, що визначає рівень розвитку компетентності з інклюзивної освіти за період підвищення кваліфікації, а також навички науково-дослідницької, методичної або управлінської роботи [16].

Випускна робота може бути представлена у формі: творчої роботи; опису власного досвіду; авторського проєкту; представлення власних сайтів або блогів з аналізом вміщених у них матеріалів, які стосуються проблеми курсів.

Кафедрами БІНПО розроблено практичні поради для викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання, старших майстрів по виконанню випускних робіт. Орієнтовні тематика та зміст робіт з питань інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в ЗП(ПТ)О [16].

Для задоволення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання БІНПО розроблено та впроваджено систему короткострокових тематичних курсів, покликаних в короткий час надати педагогам змістовну та адресну науково-методичну підтримку (табл.2).

Форми навчання на короткострокових курсах: дистанційна, очна, очно-дистанційна. Кількість навчальних годин - 30 (15), залежно від запитів та потреб педагогічних працівників [9].

Короткострокові тематичні курси БІНПО

[авторські матеріали 8; 9; 10; 13].

Назва курсу	Знання, розуміння, розвинені вміння, компетентності
Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О. Технології підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами	Знання, розуміння: - категоріальності осіб з особливим освітніми потребами; - змісту та особливостей реалізації психолого-педагогічної супроводу підтримки освіти з особливими освітніми потребами; - технологій створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та Розумного пристосування; розвинені вміння: - застосовувати впровадження технологій в інклюзивного навчання освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - проектувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання; - дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та розумного пристосування
Методики інклюзивного навчання здобувачів освіти із різними нозологіями	- здатність планувати та організувати освітній процес з урахуванням структури і особливостей порушень психофізичного розвитку здобувачів освіти; - здатність реалізовувати освітні технології в роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного середовища; - здатність будувати гармонійні відносини з особами з порушеннями психофізичного розвитку, їхніми сім'ями
Упровадження інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О	- знання нормативно-правового забезпечення інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О; - розуміння принципів, форм, методів та сутності організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О; - здатність формувати індивідуальну програму розвитку та індивідуальний навчальний план здобувача освіти з особливими освітніми потребами відповідно до рівня підтримки, визначеного інклюзивно-ресурсним центром

<p>Підтримка учнів з особливими освітніми потребами та їхніх батьків у надзвичайних ситуаціях</p>	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організувати освітній процес з урахуванням і особливостей порушень психофізичного розвитку здобувачів освіти; - здатність реалізовувати освітні технології в роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища
<p>Інноваційні форми і методи корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки</p>	<ul style="list-style-type: none"> - здатність використовувати сучасні виховні технології в ЗП(ПТ)О; - вміння керувати своїм емоційним станом та створити сприятливу атмосферу для співробітництва; - розуміти вплив сприятливих організаційних умов на ефективність виховного процесу, проектувати превентивну виховну діяльність в ЗП(ПТ)О; - вміння застосовувати у превентивній педагогіці інноваційні форми та методи корекції девіантної поведінки учнівської молоді
<p>Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі педагога професійної освіти</p>	<ul style="list-style-type: none"> - здатність використовувати здоров'язбережувальні техніки для зміцнення власного здоров'я та здоров'я здобувачів освіти; - вміння добирати сучасні техніки для підтримки здоров'я педагогів та здобувачів освіти в період воєнного часу
<p>Психологічне благополуччя учасників освітнього процесу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - саморегуляція (контроль імпульсів і управління емоціями, вираз емоцій, блокування негативних емоційних станів); - регуляція взаємовідносин (соціальні навички, вміння будувати відносини з оточуючими); - рефлексія (самоусвідомлення, раціональне осмислення емоцій, виявлення власних мотивів)
<p>Рефлексивне управління: можливості розвитку та захисту учасників освітнього процесу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організувати освітній процес з урахуванням рефлексивних впливів; - здатність ефективно і адекватно здійснювати рефлексивно-пасивні процеси, що забезпечують процес розвитку і саморозвитку, сприяють творчому підходу до професійної діяльності педагогів навчального закладу; - здатність удосконалювати методи корекційної роботи з розвитку потенціалу педагога; - здатність розвивати навички когнітивістики та використовувати можливості захисту від маніпуляцій

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти створена єдина освітньо-цифрова екосистема, що поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-

цифрового середовища, передбачає використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному освітньому просторі [9].

Єдина освітньо-цифрова екосистема БІНПО включає: LMS «Профосвіта» (<https://profosvita.org/>, зареєстровано більше 8000 учасників), хмарний сервіс Microsoft Teams платформи Office 365 (понад 4000 зареєстрованих), Школу педагогічного коучингу та її цифровий двійник – Віртуальну школу педагогічного коучингу, Консалтинговий центр, онлайн-консультпункт «Новітні виробничі технології», інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка», онлайн-центр психологічної підтримки «ReVita», онлайн-Академію цифрових технологій, цифрову бібліотеку БІНПО, цифрові навчальні курси, цифрові програмно-методичні комплекси, персональні вебресурси викладачів, власний сайт БІНПО (<https://binpo.com.ua/>), власний ютуб-канал (<https://t1p.de/six2k>), телеграм-канал (https://t.me/binpo_umo), віртуальні рубрики на сайті БІНПО для неформальної освіти та професійного розвитку фахівців.

Узагальнюючи все вищевикладене, можна дійти **висновку**, що вже на перших етапах розвитку інклюзивної компетентності гостро постала проблема неготовності фахівців ЗП(ПТ)О до роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами. Більшості фахівців ЗП(ПТ)О усвідомлюють потребу в оволодінні знаннями педагогіки інклюзивного навчання та психології учнів з особливими потребами. Відбувається усвідомлення важливості роботи над розвитком власної інклюзивної компетентності. Здійснення моделювання в умовах закладів неперервної професійної освіти дає змогу сформулювати подальші напрями та зміст розвитку інклюзивної компетентності фахівця ЗП(ПТ)О саме у системі неперервної професійної освіти.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку інструментарію визначення ефективності системи розвитку інклюзивної компетентності педагога ЗП(ПТ)О з метою обґрунтування та вибору стратегії розвитку.

Використана література

1. Бойчук Ю.Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: теоретико-методичні аспекти. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. 197 с.
2. Васильєва Г.І., Любарець В.В. Термінологічний словник-інклюзія. Київ: Міленіум. 2018. 42с. URL: https://uvu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf
3. Джерело педагогічних інновацій. Інклюзивна освіта: Науково-методичний журнал. /Г. Кравченко, Г. Сіліна. Випуск № 1. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2018. 181 с.
4. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. 1991 №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>
8. Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки: освітньо-професійна програма для короткострокових курсів підвищення кваліфікації / Галина Коссова-Сіліна, Оксана Линчак, Владислав Чертов. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2024. 40 с.
9. Коссова-Сіліна Г.О. Забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 58 с.
10. Коссова-Сіліна Г.О. «Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О. Технології підтримки здобувачів освіти з особливим освітніми потребами» Короткостроковий тематичний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 74 с.
11. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnim%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnim%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)
12. Кравченко Г. Ю. Методи адаптивного управління розвитком у забезпеченні умов інклюзивного середовища в закладі вищої освіти / електронний журнал «Адаптивне управління: теорія і практика». Серія Педагогіка Серія «Педагогіка» Випуск 12(22), 2022

13. Кравченко Г.Ю. Інклюзивне навчання. Робота із здобувачами освіти із особливими освітніми потребами: електронний навчальний курс. Кравченко Г. Ю., Коссова-Сіліна Г. О. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 62с.

14. Kravchenko, H. Development of professional competence of teachers in the system of continuing education. Averina, K., Hromova, N., Hornostaieva, O., Kravchenko, H. , Volosatykh, O, & Shamayeva, K. Laplage in Journal, (2021). 7(3), pp. 591-597. <https://doi.org/10.24115/S2446-62202021731346p.591-597>

15. Постанови Кабінету Міністрів України №636 від 10 липня 2019 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», № 957 від 15 вересня 2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», №800 від 21 серпня 2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» / Інтернет-ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-%D0%BF#Text>

16. Практичний poradnik do підготовки підсумкових випускних робіт за програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників (категорії слухачів: викладачі професійно-теоретичної підготовки, майстри виробничого навчання, старші майстри) / Г. Ю. Кравченко, Г.О. Коссова-Сіліна, А. М. Геревенко, Д. Ю. Головка. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО», НАПН України, 2024. 72 с.

References

1. Boichuk Yu.D. Inkluzivna kompetentnist maibutnoho vchytelia osnov zdorovia: teoretyko-metodychni aspekty. Kharkiv: KhNPU imeni H.S. Skovorody, 2014. 197 s.

2. Vasyliieva H.I., Liubarets V.V. Terminolohichni slovnyk-inkluziia. Kyiv: Milenium. 2018. 42s. URL: https://uvu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf

3. Dzherelo pedahohichnykh innovatsii. Inkluzivna osvita: Naukovo-metodychni zhurnal. /H. Kravchenko, H. Silina. Vypusk № 1. Kharkiv: Kharkivska akademiia neperervnoi osvity, 2018. 181 s.

4. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini. 1991 №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

5. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» vid 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Zakon Ukrainy «Pro profesiino-tekhnichnu osvitu» 1998 №103/98-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-vr#Text>

8. Inkluzivne navchannia v zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity. Osnovy andrahohiky: osvitno-profesiina prohrama dlia korotkostrokovykh

kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii / Halyna Kossova-Silina, Oksana Lynchak, Vladyslav Chertov. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN UKRAINY, 2024. 40 s.

9. Kossova-Silina H.O. Zabezpechennia dodatkovoi pidtrymky v osvithomu protsesi zdobuvachiv osvity z osoblyvymy osvithnymi potrebamy: elektronnyi navchalnyi kurs. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukrainy, 2024. 58 s.

10. Kossova-Silina H.O. «Inklyuzyvne navchannia v ZP(PT)O. Tekhnolohii pidtrymky zdobuvachiv osvity z osoblyvym osvithnymi potrebamy» Korotkostrokovyi tematychnyi kurs. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukrainy, 2024. 74 s.

11. Kolupaieva A. A. Navchannia ditei z osoblyvymy osvithnymi potrebamy v inklyuzyvnomu seredovyskhi: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok». 2019. 304 s. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osoblyv%20osvithnymy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovyskhi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osoblyv%20osvithnymy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovyskhi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)

12. Kravchenko H. Yu. Metody adaptivnoho upravlinnia rozvytkom u zabezpechenni umov inklyuzyvnoho seredovyskha v zakladi vyshchoi osvity / elektronnyi zhurnal «Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka». Serii Pedagogika Serii «Pedagogika» Vypusk 12(22), 2022

13. Kravchenko H.Yu. Inklyuzyvne navchannia. Robota iz zdobuvachamy osvity iz osoblyvymy osvithnymi potrebamy: elektronnyi navchalnyi kurs. Kravchenko H. Yu., Kossova-Silina H. O. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukrainy, 2024. 62s.

14. Kravchenko, H. Development of professional competence of teachers in the system of continuing education. Averina, K., Hromova, N., Hornostaieva, O., Kravchenko, H. , Volosatykh, O, & Shamayeva, K. Laplage in Journal, (2021). 7(3), pp. 591-597. <https://doi.org/10.24115/S2446-62202021731346p.591-597>

15. Postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy №636 vid 10 lypnia 2019 r. «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inklyuzyvnoho navchannia u zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnicnoi) osvity», № 957 vid 15 veresnia 2021 r. «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inklyuzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity», №800 vid 21 serpnia 2019 r. «Deiaki pytannia pidvyshchennia kvalifikatsii pedagogichnykh i naukovopedagogichnykh pratsivnykiv» / Internet-resurs <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-%D0%BF#Text>

16. Praktychnyi poradnyk do pidhotovky pidsumkovykh vypuskykh robit za prohramoiu pidvyshchennia kvalifikatsii pedagogichnykh pratsivnykiv (katehorii slukhachiv: vykladachi profesiino-teoreticnoi pidhotovky, maistry vyrobnychoho navchannia, starshi maistry) / H. Yu. Kravchenko, H.O. Kossova-Silina, A. M. Herevenko, D. Yu. Holovko. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO», NAPN Ukrainy, 2024. – 72 s.

Hanna Kravchenko

ORCID ID: 0000-0002-2156-3203

Doctor of pedagogical sciences, associate professor,
Head of the Department of Pedagogy, Administration and Special Education of
the Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of the
Educational Management University of Ukraine
e-mail: innovatica@ukr.net

Halyna Kossova-Silina

ORCID ID: 0009-0009-2451-1298

PHD, Associate Professor at the Department of learning technologies, labor
protection and design
Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education of the State Higher
Educational Institution «University of Educational Management»
e-mail: siolga13@gmail.com

Anastasia Kostyna

ORCID ID: 0009-0000-8531-329X

teacher of the Department of Learning Technologies,
labor protection and design
Belotserk Institute
continuing professional education,
Bila Tserkva
e-mail: anastasiia.kostyna@ukr.net

SIMULATION OF THE DEVELOPMENT PROCESS OF THE INCLUSIVE COMPETENCE OF A TEACHER IN THE CONDITIONS OF THE INSTITUTE OF CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION

Abstract. The content of the article substantiates the directions and content of scientific and methodical support for the development of inclusive competence of specialists in professional (vocational and technical) education in the conditions of the Institute of Continuous Professional Education. Attention was drawn to the fact that the system of continuous professional education provides an opportunity to overcome the gap between the acquired professional training of teachers in higher education institutions, which did not include the formation of inclusive knowledge and skills. The performance of professional functions by specialists of professional (vocational and technical) education in the conditions of inclusive education requires the presence of the necessary amount of knowledge and skills, embodied in the ability to perform professional functions, taking into account the peculiarity of education seekers with special educational needs, creating conditions for the development and self-

development of the individual in the conditions of inclusive educational environment. The results of the conducted research on the study of professional requests and needs of vocational training specialists regarding the implementation of modern technologies of inclusive education are presented. The training of vocational training specialists (masters of industrial training, senior masters, teachers of vocational and theoretical training) for the implementation of inclusive education is a complex system of interaction between the subjects of the educational process of professional development in institutes of postgraduate professional education, aimed at the acquisition of special knowledge, skills by students and skills in the theory and practice of inclusive education.

The research carried out in the conditions of the Institute of Continuing Professional Education makes it possible to quickly respond to the needs and requests of specialists in vocational education and training (PT) about the acquisition of additional professional competences that meet the social and personal needs of teachers and the challenges of today.

Key words: inclusion, inclusive competence, model of development of inclusive competence of a vocational training specialist, institute of continuing professional education.